

Моніторинг скерування студентів I–II курсів до підготовчої медичної групи з фізичного виховання

УДК 613.8:796-057.87

Н. С. Сороколіт¹, М. М. Кухар¹, Т. І. Яворський²

¹Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, Львів, Україна

²Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, Львів, Україна

Резюме. У статті охарактеризовано стан здоров'я студентів I–II курсів педагогічного закладу вищої освіти та проаналізовано динаміку скерування студентів до підготовчої медичної групи під час занять з фізичного виховання упродовж 2013–2017 рр. **Мета.** Здійснити моніторинг скерування та аналіз структури захворюваності студентів I–II курсів підготовчої медичної групи. **Методи.** Аналіз та узагальнення літературних джерел, метод викопіювання актів медичних обстежень, методи математичної статистики. **Результати.** Дане дослідження дозволило проаналізувати та виявити динаміку стану здоров'я студентів, які за результатами періодичного медичного огляду віднесені до підготовчої медичної групи, а також структуру різних груп захворювань серед студентів даної групи. Виявлено тенденцію до збільшення кількості студентів, які за станом здоров'я віднесені до цієї медичної групи упродовж 2013–2017 рр. Так, на I курсі найменшу кількість студентів, яких переведено до підготовчої медичної групи спостерігаємо у 2013 р. (5,8 %), а найбільшу – у 2016 р. (9,9 %). Аналогічну ситуацію встановлено і на II курсі – до підготовчої медичної групи у 2013 р. направлено 5,7 % студентів, а у 2016 р. – 16,1 %. **Висновки.** Встановлено, що найбільша кількість студентів I та II курсів, скерованих до підготовчої медичної групи, мають офтальмологічні (на I курсі у 2013 р. – 4,3 %; 2014 р. – 4,1 %; 2015 р. – 6,5 %; 2016 р. – 5,5 %; 2017 р. – 5,3 %; на II курсі у 2013 р. – 4,4 %; 2014 р. – 2,2 %; 2015 р. – 4,9 %; 2016 р. – 10,4 %) та ортопедичні захворювання (I курс у 2013 р. – 0,7 %; 2014 р. – 1,2 %; 2015 р. – 0,9 %; 2016 р. – 2,8 %; 2017 р. – 1,2 %; II курс у 2013 р. – 0,7 %; 2014 р. – 0,5 %; 2015 р. – 1,1 %; 2016 р. – 3,5 %). **Ключові слова:** студенти, фізичне виховання, підготовча медична група.

Моніторинг направлення студентів I–II курсів в підготовительную медичинську групу по фізическому вихованню

Н. С. Сороколіт¹, М. М. Кухар¹, Т. І. Яворський²

¹Львовский государственный университет физической культуры имени Ивана Боберского, Львов, Украина

²Львовский национальный медицинский университет имени Данила Галицкого, Львов, Украина

Резюме. В статье охарактеризовано состояние здоровья студентов I–II курсов педагогического учреждения высшего образования и проанализирована динамика направлення студентов в подготовительную медицинскую группу во время занятий по физическому воспитанию в течение 2013–2017 гг. **Цель.** Осуществить мониторинг направлення и анализ характера заболеваний студентов I–II курсов подготовительной медицинской группы. **Методы.** Анализ и обобщение литературных источников, статистическая обработка актов медицинских обследований, методы математической статистики. **Результаты.** Данное исследование позволило проанализировать и выявить динамику состояния здоровья студентов, которые по результатам периодического медицинского осмотра отнесены в подготовительную медицинскую группу, а также структуру различных групп заболеваний среди студентов данной группы. Вывявлена тенденция к увеличению количества студентов, которые по состоянию здоровья находятся в этой медицинской группе в течение 2013–2017 гг. Так на I курсе наименьшее количество студентов в подготовительной медицинской группе наблюдается в 2013 г. (5,8 %), а наибольшее – в 2016 г. (9,9 %). Аналогичная ситуация установлена и на II курсе – в подготовительную медицинскую группу в 2013 г. направлены 5,7 % студентов,

а в 2016 г. – 16,1 %. *Выводы.* Установлено, что наибольшее количество студентов I и II курсов, направленных в подготовительную медицинскую группу, имеют офтальмологические (на I курсе в 2013 г. – 4,3 %; 2014 г. – 4,1 %; 2015 г. – 6,5 %; 2016 г. – 5,5 %; 2017 г. – 5,3 %; на II курсе в 2013 г. – 4,4 %; 2014 г. – 2,2 %; 2015 г. – 4,9 %; 2016 г. – 10,4 %) и ортопедические заболевания (I курс в 2013 г. – 0,7 %; 2014 г. – 1,2 %; 2015 г. – 0,9 %; 2016 г. – 2,8 %; 2017 г. – 1,2 %; II курс в 2013 г. – 0,7 %; 2014 г. – 0,5 %; 2015 г. – 1,1 %; 2016 г. – 3,5 %).

Ключевые слова: студенты, физическое воспитание, подготовительная медицинская группа.

Monitoring of assigning students of the I-II courses to the preparatory medical group in physical education

N. S. Sorokolit¹, M. M. Kukhar¹, T. I. Iavorskyi²

¹Ivan Bobersky Lviv State University of Physical Culture, Lviv, Ukraine

²Danylo Halytsky Lviv National Medical University, Lviv, Ukraine

Abstract. The article describes the health status of students of the I-II courses of a pedagogical institution of higher education and analyzes the dynamics of their assigning to a preparatory medical group during physical education classes in 2013-2017. *Objective.* To monitor assigning and analyze the morbidity structure of students of the I – II courses of the preparatory medical group. *Methods.* Analysis and generalization of literary sources, method of copying acts of medical examinations, methods of mathematical statistics. *Results.* This study allowed to analyze and identify the dynamics of the health status of students who, according to the results of the periodic medical examination, were assigned to the preparatory medical group, as well as the structure of different disease groups among the students of this group. The tendency to increase the number of students assigned to this medical group during 2013–2017 has been revealed. Thus, in the first year, the smallest number of students transferred to the preparatory medical group was observed in 2013 (5.8 %) and the highest in 2016 (9.9%). A similar situation was established in the second year - 5.7% of students were assigned to the preparatory medical group in 2013, and in 2016 - 16.1%. *Conclusions.* It has been established that the largest number of students of the I and the II courses, assigned to the preparatory medical group, were ophthalmic (I course in 2013 - 4.3%; 2014 - 4.1%; 2015 - 6.5% ; 2016 - 5.5%; 2017 - 5.3%; II course in 2013 - 4.4%; 2014 - 2.2%; 2015 - 4.9%; 2016 - 10.4%) and orthopedic diseases (1 course in 2013 - 0.7%; 2014 - 1.2%; 2015 - 0.9%; 2016 - 2.8 %; 2017 - 1.2%; II course in 2013 - 0.7%; 2014 - 0.5%; 2015 - 1.1%; 2016 - 3.5%) .

Keywords: students, physical education, preparatory medical group.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій з теми дослідження. Здоров'я як соціальний феномен є найвищою цінністю і найважливішим особистісним ресурсом людини, що забезпечує як повноцінну життєдіяльність і самореалізацію індивіда в усіх сферах, так і фізичне, соціальне, духовне, психологічне здоров'я нації, людства в цілому. Здоров'я віддзеркалює соціально-економічне, екологічне, демографічне і санітарно-гігієнічне благополуччя країни і є одним із соціальних індикаторів суспільного прогресу [15].

Студенти як майбутні фахівці з вищою освітою, які визначатимуть майбутнє нашої держави, повинні мати не тільки високий рівень професійної підготовленості, а й бути здоровими, працездатними, фізично витривалими [6]. Протягом останніх років в Україні склалася тривожна ситуація з різким погіршенням стану здоров'я і фізичної підготовленості студентської молоді [2, 7, 15]. На думку провідних дослідників [2,

4, 5, 8, 11], зафіксовано погіршення здоров'я молодого покоління українців, що становить певну загрозу національній безпеці й економіці держави. Статистика в Україні свідчить, що кожний третій студент вступає до закладу вищої освіти (ВОЗ) практично здоровим [6, 7, 9, 13]. У своїх наукових працях Н. М. Зінченко стверджує, що за час навчання у ВОЗ у 4–5 разів зростає захворюваність органів зору. Окрім цього втричі збільшується кількість патологій опорно-рухового апарату та системи травлення, а також удвічі зростає кількість студентів, що мають нервово-психічні розлади [7].

За даними медичних обстежень та проведеними науковцями соціологічних опитувань, на 100 студентів припадає до 95 % захворювань різної нозології; до 50 % студентів перебуває на диспансерному обліку; кожний 5-й студент віднесений до підготовчої та спеціальної медичної групи або звільнений за станом здоров'я від практичних занять з фізичного виховання; рівень

здоров'я 50 % молодих людей, які навчаються у ВОЗ України, не відповідає середньому рівню державного стандарту фізичної підготовленості, що гарантує стабільне здоров'я [12].

У багатьох дослідженнях різних науковців відзначається погіршення стану здоров'я і низький рівень рухової активності студентів протягом останнього десятиріччя. За даними авторів до 90 % учнів і студентів мають відхилення в стані здоров'я, 30–50 % – незадовільну фізичну підготовленість [2, 6, 9, 10, 15].

На думку Т. Ю. Круцевич [8], Н. В. Москаленко [10], Н. С. Сороколіт [14], головною причиною такої ситуації є недостатня рухова активність, яка прогресує з кожним роком, негативно впливає на більшість функцій організму підлітків та спричинює виникнення різних захворювань.

Слід зазначити, що така ситуація також може бути пов'язана з тим, що упродовж останніх років відбулося скорочення обсягу навчальних годин з дисципліни «Фізичне виховання» у закладах вищої освіти. Це призвело до зниження ролі фізичної культури у формуванні особистості майбутнього фахівця, зменшення рухової активності студентів і погіршення стану їхнього здоров'я [2].

Проведений нами аналіз науково-методичної та спеціальної літератури [2, 4, 6, 10, 15] свідчить, що проблемам фізичного виховання студентів основної та спеціальної медичних груп присвячено достатню кількість наукових праць. На сучасному етапі недостатньо висвітлено наукові дослідження, які пов'язані з фізичним вихованням студентів, віднесених за станом здоров'я до підготовчої медичної групи. Це стало основою нашого наукового дослідження і дає підстави стверджувати його актуальність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано згідно з планом НДР кафедри теорії та методики фізичної культури Львівського державного університету фізичної культури за темою: «Теоретико-методичні аспекти оптимізації рухової активності різних груп населення» (протокол № 4 від 17.11.2016 р.) на 2017–2020 рр.

Мета дослідження – здійснити моніторинг скерування та аналіз структури захворюваності студентів I–II курсів підготовчої медичної групи.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення літературних джерел, метод викопіювання актів медичних обстежень, методи математичної статистики.

Організація дослідження. Дане дослідження проводилося на базі Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Було проаналізовано акти медичних обстежень студентів I–II курсів за період з 2013 по

2017 навчальні роки. У дослідженні взяло участь 2177 студентів I курсу та 1041 студент II курсу, у загальній кількості проаналізовано акти медичного обстеження 3218 студентів [1].

Результати дослідження та їх обговорення. Студенти підготовчої медичної групи (друга група здоров'я) – це реконвалесценти, особи з недостатнім фізичним розвитком і слабо фізично підготовлені без відхилень або з незначними відхиленнями у стані здоров'я. Також сюди скеровують осіб у реабілітаційному періоді після випадку гострого захворювання, що не потребує курсу лікувальної фізкультури із середнім рівнем функціонально-резервних можливостей серцево-судинної системи [1]. Студентів тимчасово зараховують за призначенням лікаря до підготовчої медичної групи, оскільки повне звільнення від фізичного виховання призводить до явищ гіпокінезії з несприятливими для організму наслідками [3, 15].

За досліджуваний період до підготовчої медичної групи зараховано 167 студентів I курсу. З них: у 2013 р. направлено 35 осіб, що становить 5,8 %; у 2014 р. – 47 (7,3 %); у 2015 р. – 38 (8,8 %); у 2016 р. – 25 (9,9 %); у 2017 р. – 22 (9 %).

Проаналізувавши моніторинг скерування студентів до підготовчої медичної групи, ми зазначили стійку тенденцію до збільшення чисельності студентів, які за станом здоров'я віднесені до цієї медичної групи. Найнижчу кількість студентів, віднесених до підготовчої медичної групи, спостерігаємо у 2013 р., а найвищу – у 2016 р.

До підготовчої медичної групи на II курсі віднесено 64 студенти, при цьому: у 2013 р. – 17 студентів, що становить 5,7 %; у 2014 р. – 11 (2,7 %); у 2015 р. – 13 (7,0 %); у 2016 р. – 23 (16,1 %).

Наше дослідження дає можливість стверджувати нам те, що упродовж чотирьох років на II курсі спостерігаються хвилеподібні зміни кількості студентів, які за станом здоров'я скеровані до підготовчої медичної групи. Упродовж 2013–2015 рр. кількість студентів підготовчої медичної групи є сталою та коливається в межах від 2,7 до 7,0 %. Однак варто зазначити, що у 2016 р. спостерігаємо значне збільшення кількості студентів, які переведені до підготовчої медичної групи, – 16,1 %. Тому у цьому закладі вищої освіти особливої уваги щодо корекції морфофункціонального стану потребують саме студенти підготовчої медичної групи.

Ми встановили, що в 2013 р. на I курсі до підготовчої медичної групи було зараховано 5,8 % студентів (рис. 1). Із них:

- із захворюванням зорової системи – офтальмологічна група (4,3 %);
- із вадами опорно-рухового апарату – ортопедична (0,7 %);
- із шкірними захворюваннями – дерматологічна (0,3 %);
- із хворобами органу слуху – ЛОР-група (0,3 %);
- із відхиленнями у діяльності залоз внутрішньої секреції – ендокринологічна (0,2 %).

На II курсі до підготовчої медичної групи було віднесено 5,7 % студентів, при цьому, як і в попередні роки, провідне місце займає офтальмологічна група – 4,4 %; на другому місці ортопедична – 0,7 %; на третьому місці – ендокринологічна та гепатобіліарна групи по 0,3 % кожна.

У 2014 р. на I курсі до складу підготовчої медичної групи увійшли 7,3 % студентів, серед них:

- офтальмологічна група – 4,1 %;
- ортопедична – 1,2 %;
- ЛОР-група – 1,1 %;
- дерматологічна – 0,3 %;
- терапевтична, гінекологічна та урологічна по 0,2 %.

На II курсі до підготовчої медичної групи було зараховано 2,7 % студентів. Переважна кількість студентів, скерованих до підготовчої медичної групи, мають вади органа зору і, відповідно, входять до складу офтальмологічної групи – 2,2 %, терапевтичної – до 0,5 %.

У 2015 р. на I курсі до підготовчої медичної групи було віднесено 8,8 % студентів, з них:

- офтальмологічна група – 6,5 %;
- ортопедична – 0,9 %;
- ендокринологічна та гепатобіліарна групи захворювань – по 0,5 %;
- ЛОР-група та дерматологічна – 0,2 %.

На II курсі до підготовчої медичної групи було зараховано 7,0 % студентів, з них офтальмологічна група становила 4,9 %, ортопедична – 1,1 %, ендокринологічна та урологічна – по 0,5 % кожна.

Проаналізувавши акти медичних обстежень студентів за 2016 р., ми виявили, що до підготовчої медичної групи на I курсі було зараховано 9,9 % студентів. При цьому офтальмологічна група становила 5,5 %, ортопедична – 2,8 %, терапевтична, ЛОР-група, ендокринологічна та урологічна – по 0,4 %.

Серед студентів II курсу спостерігається значне зростання скерованих до підготовчої медичної групи, – 16,1 % студентів, при цьому значну частку становила офтальмологічна група – 10,4 %, а також ортопедична – 3,5 %, ендокринологічна, терапевтична та ЛОР-група – по 0,7 % кожна.

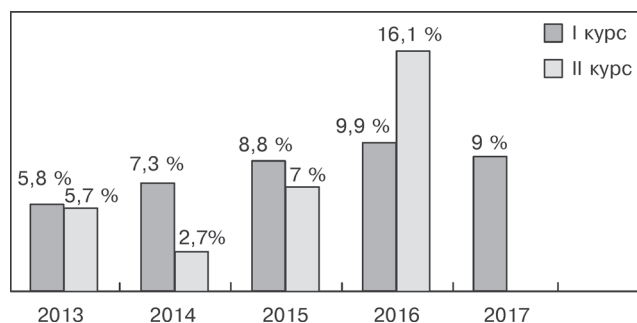

Рисунок 1 – Частка студентів I–II курсів, скерованих до підготовчої медичної групи упродовж 2013–2017 рр.

а також ортопедична – 3,5 %, ендокринологічна, терапевтична та ЛОР-група – по 0,7 % кожна.

У 2017 р. на I курсі до підготовчої медичної групи було зараховано 9,0 % студентів (офтальмологічна група – 5,3 %, ЛОР-група і ортопедична – по 1,2 %, терапевтична – 0,8 %, ендокринологічна – 0,4 %) (рис. 1).

Не відстежено моніторинг розподілу студентів II курсу у 2017 р., оскільки у зв'язку зі скороченням обсягу навчальних годин дисципліна «Фізичне виховання» за рішенням ректорату вивчалася лише три семестри.

Як видно з рисунка 1, на I курсі спостерігається чітка тенденція до збільшення кількості студентів, яких за результатами періодичного медичного обстеження зараховують до підготовчої медичної групи упродовж останніх п'яти років. Це в свою чергу вимагає особливої уваги під час побудови навчально-тренувального процесу викладачами з фізичного виховання та диференційованого фізичного навантаження для цієї категорії студентів. Щодо студентів II курсу варто зазначити, що ми не виявили систематичного щорічного зростання кількості студентів, що зараховані до підготовчої медичної групи.

Таким чином, серед основних захворювань, які обумовлюють скерування студентів до підготовчої медичної групи, – захворювання зорової системи (міопія слабкого ступеня, далекозорість слабкого ступеня, спазм акомодативної ока, змішаний астигматизм та ін.) та ортопедична група (сколіотична постава, сколіоз I ступеня, деформація грудної клітки тощо). Моніторинг направлення студентів до підготовчої медичної групи показав, що впродовж 2013–2017 рр. захворювання цих систем виходять на перше місце у студентів I і II курсів. Наступні – терапевтичні порушення (функціональний систолічний шум, вегетосудинна дистонія та ін.), ЛОР-

група (хронічний тонзиліт, алергічний риніт, викривлення носової перегородки, гіпертрофія мигдаликів, аденоїди тощо) та ендокринні захворювання (ожиріння, дифузний зоб). Менш чисельні групи захворювань: урологічна (сечокислий діатез), гінекологічна (альгоменорея), гепатобіліарна (дискінезія жовчовивідних шляхів), дерматологічна (висівкоподібний лишай, пігментні невуси).

Висновки. Отже, серед майбутніх фахівців, які за станом здоров'я належать до підготовчої медичної групи, спостерігається стійка тенденція до збільшення кількості студентів, які за станом здоров'я віднесені до підготовчої медичної групи упродовж 2013–2017 рр. Так, на I курсі найнижчу чисельність студентів, скерованих до цієї медичної групи, спостерігаємо у 2013 р. (5,8 %), а найвищу – у 2016 р. (9,9 %). Аналогічну ситуацію встановлено на II курсі – до підготовчої

медичної групи у 2013 р. скеровано 5,7 % студентів, а у 2016 р. – 16,1 %.

У структурі захворюваності на I та II курсах домінують офтальмологічна та ортопедична групи захворювань:

- офтальмологічна група – I курс: 2013 р. – 4,3 %; 2014 р. – 4,1 %; 2015 р. – 6,5 %; 2016 р. – 5,5 %; 2017 р. – 5,3 %; II курс: 2013 р. – 4,4 %; 2014 р. – 2,2 %; 2015 р. – 4,9 %; 2016 р. – 10,4 %;

- ортопедичні захворювання – I курс: 2013 р. – 0,7 %; 2014 р. – 1,2 %; 2015 р. – 0,9 %; 2016 р. – 2,8 %; 2017 р. – 1,2 %; II курс: 2013 р. – 0,7 %; 2014 р. – 0,5 %; 2015 р. – 1,1 %; 2016 р. – 3,5 %.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження будуть спрямовані на виявлення інтересів, мотивів та ставлення студентів підготовчої медичної групи до фізичного виховання у вищих закладах освіти.

Література

1. *Акти* медичних обстежень студентів Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка за 2013–2017 рр.
2. Боднар І. Р. Фізичне виховання студентів з низьким рівнем фізичної підготовленості: автореф. дис. на здобуття... / І. Р. Боднар. – Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – 2000. – 19 с.
3. Боднар І. Р. Теорія, методика та організація фізичного виховання у спеціальній медичній групі: навч. посіб. для студ. ф-тів фіз. виховання вищ. навч. закл. / І. Р. Боднар. – Львів: б. в. – 2013. – 187 с.
4. Грибан Г. П. Оцінка стану здоров'я студентів в навчальному процесі з фізичного виховання / Г. П. Грибан // Молода спортивна наука України: Зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини; 2011 Бер. 28–29; Львів. Львів. держ. ун-т. фіз. культури. – 2011. – С. 25–29.
5. Грибок Н. М. Педагогічні умови формування культури здоров'я студентів спеціальної медичної групи: автореф. дис. на здобуття... / Н. М. Грибок. – Луганськ, 2013. – 20 с.
6. Захаріна Є. Організація занять з фізичного виховання студентів спеціальних медичних груп / Є. Захаріна // Вісн. Чернігів. нац. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. – 2015. – № 1(129). – С. 103–106.
7. Зінченко Н. Динаміка захворювань студентів у вищому навчальному закладі під час навчального року / Н. Зінченко // Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Шевченка. – Чернігів: ЧНПУ, 2017. – № 143. – С. 342–345.
8. Круцевич Т. Ю. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків та молоді: навчальний посібник / Т. Ю. Круцевич, М. І. Воробйов, Г. В. Безверхня. – К.: Олімп. л-ра. – 2011. – 236 с.
9. Максимова К. В. Моніторинг стану соматичного здоров'я студенток і курсів вищих навчальних закладів м. Харкова. Педагогічні науки / К. В. Максимова // Міжнар. наук. журн. «Інтернаука». – 2017. – № 7(29). – С. 30–34.
10. Мамешина М. Фізичне здоров'я студентів ВНЗ I–II рівня акредитації / М. Мамешина, Д. Гузієвський // II Всеукр. наук.-практ. конф. «Актуал. пробл. фіз. виховання різних верств населення». Харків, 2016. – С. 100–108.
11. Москаленко Н. Проектування концепції інноваційних програм фізкультурно-оздоровчої роботи в загальноосвітніх навчальних закладах / Н. Москаленко // Спорт. вісн. Придніпров'я. – Дніпропетровськ. – 2011. – № 2. – С. 12–16.

References

1. *Акти* медичних обстежень студентів Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка за 2013–2017 рр.
2. Боднар І. Р. *Фізичне виховання студентів з низьким рівнем фізичної підготовленості [Physical education of students with low physical fitness level]* [автореферат] Луцьк: Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки; 2000. 19 с.
3. Боднар І. Р. *Теорія, методика та організація фізичного виховання у спеціальній медичній групі [Theory, methodology and organization of physical education in a special medical group]*. Львів: б. в.; 2013. 187 с.
4. Грибан Г. П. Оцінка стану здоров'я студентів в навчальному процесі з фізичного виховання [Assessment of the health of students in the educational process of physical education]. *Молода спортивна наука України*: зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини; 2011 Бер. 28–29; Львів. Львів. держ. ун-т. фіз. культури; 2011:25–9.
5. Грибок Н. М. *Педагогічні умови формування культури здоров'я студентів спеціальної медичної групи [Pedagogical conditions of forming a health culture of students of a special medical group]*. [автореферат]. Луганськ, 2013. 20 с.
6. Захаріна Є. Організація занять з фізичного виховання студентів спеціальних медичних груп [Organization of physical education classes for students of special medical groups]. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. 2015;1(129):103–6.
7. Зінченко Н. Динаміка захворювань студентів у вищому навчальному закладі під час навчального року [Dynamics of diseases of students in higher education institutions during the academic year]. *Чернігівський національний педагогічний університет ім. Шевченка*. Чернігів: ЧНПУ, 2017;(143):342–5.
8. Круцевич Т. Ю., Воробйов М. І., Безверхня Г. В. *Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків та молоді [Control in the physical education of children, adolescents and youth]*. К.: Олімпійська література; 2011. 236 с.
9. Максимова К. В. Моніторинг стану соматичного здоров'я студенток і курсів вищих навчальних закладів м. Харкова [Monitoring somatic health of students and courses of higher educational establishments in Kharkiv]. *Педагогічні науки. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2017;7(29):30–4.

12. Присяжнюк С. Вплив здоров'язбережувальних технологій на здоров'я студентів спеціальної медичної групи / С. Присяжнюк // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2014. – № 3 (46). – С. 86–82.

13. Самошкін В. В. Лікарський контроль при диференційованих фізичних тренуваннях студентів з недостатньою фізичною підготовленістю: автореф. на здобуття... / В. В. Самошкін. – Дніпропетровськ: Дніпропетровська держ. мед. академія. – 2001. – 20 с.

14. Сороколіт Н. Ставлення учнів 5–9 класів до свого здоров'я та до уроків фізичної культури / Н. Сороколіт // Спортивна медицина. – 2014. – № 1. – С. 47–41.

15. Яців Я. Особливості фізичного виховання у спеціальних медичних групах: методичні рекомендації / Я. Яців, Ю. Полатайко, Е. Лапковський, З. Дума, Л. Маланюк, Г. Пятничук, А. Синиця, Л. Хохлова. – Івано-Франківськ: Місто-НВ. – 2012. – 47 с.

10. Мамешина М, Гузієватий Д. Фізичне здоров'я студентів ВНЗ I–II рівня акредитації [Physical health of university students of I-II level of accreditation]. II Всеукраїнська науково-практична конференція «**Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення**». Харків. 2016, 100-8.

11. Москаленко Н. Проектування концепції інноваційних програм фізкультурно-оздоровчої роботи в загальноосвітніх навчальних закладах [Designing the concept of innovative programs of physical education and health related work in general educational institutions]. **Спортивний вісник Придніпров'я**. 2011;(2):12-6.

12. Присяжнюк С. Вплив здоров'язбережувальних технологій на здоров'я студентів спеціальної медичної групи [The impact of health-saving technologies on the health of students of special medical group]. **Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова**. 2014;3 (46):86-92.

13. Самошкін В.В. **Лікарський контроль при диференційованих фізичних тренуваннях студентів з недостатньою фізичною підготовленістю [Medical control in differentiated physical training of students with insufficient physical fitness]** [автореферат]. Дніпропетровськ: Дніпропетровська держ. медична академія; 2001.20 с.

14. Сороколіт Н. Ставлення учнів 5–9 класів до свого здоров'я та до уроків фізичної культури [Attitude of grade 5–9 pupils to their health and physical education lessons]. **Спортивна медицина**. 2014;(1): 47-51.

15. Яців Я, Полатайко Ю, Лапковський Е, Дума З, Маланюк Л, Пятничук Г, Синиця А, Хохлова Л. **Особливості фізичного виховання у спеціальних медичних групах [Features of physical education in special medical groups]**. Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2012; 47 с.